

Ne-am consultat pe tema consultării publice în construcții

dr. arh. Șerban Țigănaș

dr. arh. Șerban Țigănaș

La conferința SHARE de la București, din 9 octombrie, am discutat cu arhitecți, ingineri și peisagiști din Franța, Olanda, Germania și Statele Unite ale Americii, pe tema consultării din cadrul proceselor de construire.

Consultarea publică și acordul vecinilor atunci când este vorba de construcții sunt practici recente în România. Ca orice proces nou, introdus prin texte legislative modificate și ajustate, a generat modalități diverse de aplicare în practică în zone diferite ale țării.

Nu de puține ori prevederile din legea urbanismului și ordonanțele sau hotărârile care au completat-o în timp au produs transpuneri foarte diferite în practică. În unele locuri acestea, și mă întorc acum la subiectul consultării publice, au generat fenomene extrem de discutabile, exploatate de politicieni în scopurile propriilor poziții sau pur

și simplu lăsate la voia formatorilor de opinii din comunitățile locale.

Dacă abordăm problema consultării publice în dezvoltarea urbană din principiu, ne va fi greu să nu recunoaștem că orice comunitate are dreptul să știe ce se intenționează a se construi și are dreptul să reacționeze prin instrumentele pe care le are la dispoziție, de la solicitări la proteste și de la propuneri la justiție, în funcție de caz.

Totuși, în România s-a ajuns ca în anumite locuri reglementarea dezvoltării și construirea să nu mai fie posibile dacă vecinii nu sunt de acord cu aceasta.

Aceste practici, care nu exclud manipularea publică și populismul, au generat un fenomen pe care unii jurnaliști l-au numit "meseria de vecin", ceea ce înseamnă că trebuie să te opui oricărei propuneri de dezvoltare pentru a îți oferi șansa de a-ți fi cumpărat acceptul de către cei care urmăresc profitul din acea dezvoltare. Profiturile, fiind extrem de consistente în cazul dezvoltărilor cu miză mare, marja din care pot fi cumpărate acceptul vecinilor este și ea suficientă pentru o astfel de tranzacție, de multe ori.

Există exemple de bune practici.

Voi aminti câteva dintre ele, de la Cluj, nu pentru că aici s-ar afla un pol al dezvoltării pe principii rezonabile, ci pur și simplu pentru că trăind și lucrând aici am contact direct cu fenomenele locale.

Sunt câteva lucruri bune pe care le face primăria municipiului la Cluj-Napoca. Primul este acela că de mai bine de zece ani a deschis complet către public ședințele comisiei tehnice de urbanism, chiar dacă comisia respectivă s-a obișnuit să deruleze în paralel ședințe care nu sunt publice, pentru a putea să discute fără presiunea presei, a dezvoltatorilor și a vecinilor acestora. Al doilea lucru bun implementat la Cluj este faptul că

traseul oricărei cereri sau documentații înaintate instituției poate fi urmărit de solicitant pe internet, care poate vedea la ce birou, serviciu sau persoană cu competențe în cazul său a ajuns documentația în fiecare moment. Remarcabil, însă ceea ce nu poate afla solicitantul pe internet este latura calitativă a procesării solicitării, el neputând afla dacă documentația sa a fost aprobată sau dacă există opoziție, rezerve sau solicitări de clarificări sau acte suplimentare. Aș numi acest exercițiu ca fiind transparență parțială sau mai degrabă iluzia transparenței.

Cel mai valoros exemplu de consultare la Cluj este procesul de pregătire și de derulare al proiectelor publice. Spun valoros pentru că se realizează dezbateri atât pentru a pregăti teme pentru viitoarele proiecte cât și pentru detalierea și rafinarea proiectelor, în studiu, în timpul elaborării lor. Aceste consultări au legătură cu practica instaurată la Cluj de a atribui contracte pentru spațiul public prin concurs de proiecte. Chiar dacă sunt departe de a fi perfecte, aceste procese de consultare de la Cluj au rol de pionierat în România și permit oricăror administrații să se inspire și să preia metodele, în scopul obținerii de calitate a construirii.

În general, consultarea nu e reglementată în detaliu și nu se produce decât în anumite situații. Cele mai multe administrații au recurs la informare, în loc de consultare. Afișarea unor planuri, anunțurile laconice în presa locală sau trimiterea de scrisori de informare vecinilor unei zone propuse spre dezvoltare fiind cele mai cunoscute practici. Limbajul tehnic sau juridic folosit nu exclude însă interpretările eronate sau chiar manipulările care alimentează, până la urmă, activitatea avocaților angajați să împiedice cu orice preț procesul administrativ, pentru ca acceptul vecinului pentru acesta să fie tranzacționat. De multe ori opoziția și chiar protestele

■ **Când este nevoie de consultare trebuie să se recurgă la profesioniști, evitându-se astfel conflictul de interes. Evaluarea unui proiect, mai ales în cazul proiectelor publice, ar trebui făcută de către profesioniști și nu de către oricine ar avea interese.**

apar când proiectul este realizat, deci după ce s-a consumat timp și foarte multe resurse pentru aceasta. În acel moment, nimeni nu mai este dispus să reia studiul pentru a aplica modificări substanțiale, tensiunile consultării nemaifiind constructive. Politicienii ignoră consultarea publică sau o exploatează în mod populist. În acest moment ei se situează la extreme.

Invitații la dezbateră despre consultare ne-au confirmat faptul că nici în țările de unde vin consultarea nu este o practică uzuală. De multe ori o personalitate vizionară în domeniul construirii a reușit mai mult decât orice procese publice. Mai multe cazuri din Statele Unite confirmă această ipoteză. În România, această persoană ar trebui să fie arhitectul șef. Din păcate, sunt puține localitățile care au șansa unei personalități vizionare și inspirate în această poziție. Tot invitații noștri ne-au spus că atunci când e nevoie de consultare se recurge la profesioniști, evitându-se conflictul de interes. Evaluarea unui proiect, mai ales în cazul proiectelor publice, se face de către profesioniști și nu de către oricine ar avea interese. Concursurile de arhitectură sunt forme de consultare și opțiune prin recursul la un juriu din profesioniști. Mult mai importantă a reieșit din discuții că este consultarea dinainte de a realiza proiectul. Consultarea inițială pentru a construi proiectul și nu pentru a îl accepta poate fi foarte utilă. Se pot identifica interese și nevoi care nu au fost observate și introduse în tema proiectului. Situațiile pot fi de multe ori conflictuale în cazul proiectelor din bani publici, mai ales sub argumentele că resursele ar trebui folosite pentru altceva, o altă prioritate. Consultarea nu rezolvă problemele și e departe de a fi ideală, dar e mai bine cu ea decât fără, au concluzionat invitații la dezbateră.

Ce ar trebui să reținem și mai ales ce am putea face?

Arhitecții ar putea să își dezvolte aptitudinile și să capete un rol important în procesele de consultare publică. Bineînțeles că aceste implicații, extrem de importante, ar trebui remunerate corespunzător eforturilor și

importanței lor. E nevoie de persoane cu viziune în construire. Simpla aplicare a regulilor și legilor și permanenta externalizare a planificării nu conduc la calitate. Nu tot ceea ce este legal, sau invers spus ceea ce nu este ilegal este bun, valoros. Orașele de succes au beneficiat de oameni deosebiți care au dat direcția pentru dezvoltare. De ce nu înțelegem că nu de la primari trebuie să așteptăm să vină soluțiile de dezvoltare. Acela ar trebui doar să se consulte cu profesioniștii, să îi înțeleagă și să aplice ceea ce este cu adevărat vizionar și important. De asemenea, când este vorba despre proiecte, profesioniștii sunt cei care trebuie să evalueze și să dezbată. Este important ca și cetățenii să fie consultați, la momentele oportune, mai ales pentru a le înțelege nevoile și interesele. Există mai multe feluri de cetățeni, în afară de cei individuali. Există actori importanți în orașe, principalele firme angajatoare, clustere, organizații neguvernamentale și alte forme de asociere care sunt extrem de importanți în consultări.

Este necesar un limbaj adecvat consultării publice, ușor de înțeles și relevant. Planurile, urbanistice, așa cum se realizează ele în prezent nu sunt suficient de relevante pentru calitățile sau deficiențele spațiilor pe care le propun. Cele mai multe culturi avansate folosesc machetele pentru evaluarea proiectelor. Dacă sunt bine realizate pot fi extrem de relevante. Și pe vremea comunismului

se foloseau machetele pentru că politicienii nu ar fi putut înțelege altfel ceea ce propuneau arhitecții. Renunțarea la machete astăzi mi se pare o eroare, mai ales în cazul ansamblurilor. Posibilitățile de simulare au devenit mult mai avansate grație tehnologiilor digitale. În curând vom putea parcurge virtual construcțiile și spațiile publice care ni se vor propune. Totul este să profităm de avansul tehnologiilor și să îl folosim pentru a verifica în faze timpurii ceea ce ar putea să devină un eșec dacă nu acordăm suficientă atenție proiectelor.

În urmă cu mai mulți ani, o echipă din Ministerul Lucrărilor Publice a studiat și propus o metodologie pentru consultarea publică. Nu a fost adoptată. Probabil că imensele interese imobiliare care nu au dispărut și vor exista mereu au fost tulburate. Totuși, un echilibru trebuie găsit și practica urbanismului are nevoie de proceduri eficiente, pentru că erorile comise nu pot fi ușor reparate uneori nici după mai multe generații. ■

